

העימות האלים בין סוריה למיליציות הנוצריות בלבנון

שורשיו, מאפייניו
ומגמותיו לעתיד

סא"ל ראובן אבי-רון

בתשעה החודשים האחרונים מתנהל בלבנון מאבק אלים ומר בין סוריה לבין המיליציות הנוצריות. מאבק זה המהווה שלב נוסף במעורבות הסורית במשבר הלבנוני, הלך והסלים, גרר אחריו חורבן והרס בבירות ובלבנון כולה, ומשך תשומת לב גוברת והולכת מצד ישראל, מצד העולם הערבי ומצד מדינות המערב. גירסות רבות וסותרות הוצגו לא אחת על-ידי דיפלומאטים, עיתונאים ומשקיפים בדבר שורשיו של מאבק זה ואופיו. שני הצדדים היריבים, סוריה והמיליציות הנוצריות מציגים גם הם גירסה שונה לחלוטין בדבר מהות המאבק ביניהם: הנוצרים מתארים אותו לא אחת כטבח^{עם} ברברי המתבצע על-ידי הצבא הסורי לשם השלמת כיבושה של לבנון וסיפוחה, והסורים לעומת זאת נוהגים להציג עצמם ככוח לגיטימי הפועל בשליחות הממשל הלבנוני והעולם הערבי, כנגד כמה "כנופיות מזוינות", מפרות חוק, המופעלות על-ידי ישראל.

להלן ננסה לבחון את שורשיו ואופיו של העימות שבין הסורים למיליציות הנוצריות על אף המגבלות הנובעות מן המטפול בנושא שהינו בעייתי, סבוך ונתון למחלוקת חריפה.

* המאמר נכתב בנובמבר 1978.

** על המעורבות הסורית בלבנון ראה "מערכות" 251-252, עמ' 25 ו"מערכות" 256, עמ' 7.

סוריה שכנתה הגדולה של לבנון, בעלת המשטר הבעתי והאי-דיאלוגיה הערבית ה"לאומית" מייצגת באופן ברור את הניגוד המובהק לעדה הנוצרית בלבנון, השומרת המסורתית של הייחוד והעצמאות הלבנוניים. למעשה, ניתן לקבוע, כי ביום בו דרכה כף רגלו של חייל סורי בלבנון נוצרו זרעי העימות בין שני הצדדים האלה. בשרשו של עימות זה עומדים ניגודים מהותיים בין שני הצדדים, באינטרסים ובתפיסת העולם, בכל הנוגע לשאלות המפתח של המשבר הלבנוני הכרוכות ומשולבות זו בזו:

● **אופיה של המערכת הפוליטית הפנים-לבנונית** — הנוצרים היוו את גורם המפתח בסדר הלבנוני הישן שנהרס במלחמת האזרחים, ואילו הסורים היו הגורם שסייע להריסת סדר זה. הנוצרים הם נושאי הדגל של ערכי המיוחדים של לבנון, המגוונים גדים ניגוד מוחלט לערכים אותם מייצגת סוריה: מדינה דמוקרטית בלבנון לעומת משטר טוטאליטרי בסוריה, כלכלה פתוחה וליברלית בלבנון לעומת משטר סוציאליסטי בסוריה, עיתונות חופשית ופתוחה בלבנון, לעומת עיתונות-מטעם בסוריה; הנוצרים חותרים לשמור את ההגמוניה שלהם בלבנון, על ערכיה אלו, ואם לא בכולה אזי לפחות בשטחים שבשליטתם ואילו הסורים חותרים לכונן לבנון חדשה, ערבית "לאומית" תוך קיעוקע ההגמוניה הנוצרית בה. (גם אם תפיסתם הבסיסית הייתה, לאחר הפלישה ללבנון, שהדבר חייב להיעשות באופן הדרגתי ובטוח זמן של שנים).

● **מקומה של לבנון מול העולם הערבי** — הנוצרים בלבנון מייצגים את הגישה המבליטה את הלאומיות הלבנונית, המיוחדת, בעלת מורשת תרבותית והיסטורית משלה, בעלת אוריינות טעיה למערב ולתרבותו יותר מאשר לעולם הערבי (גם אם בתוכם קיימת מגמה פשרנית יותר ברוח השהאביוס, המיוצג כיום על-ידי הנשיא סרכיס, השואפת לקרב את לבנון לעולם הערבי). הסורים, לעומת זאת, תומכים בגישה המוסלמים/שמאל הלבנונים, הרואה בלבנון ארץ דוברת ערבית, המשולבת בתרבות ובהיסטוריה של העולם הערבי ומהווה חלק בלתי נפרד ממנו.

● **עצמאותה של לבנון מול סוריה** — המחנה הנוצרי שאף באופן מסורתי לקיים את לבנון העצמאית והריבונית אם למזל מצרים הנאצריסטית בעבר ואם למול הסורים בהווה. הסורים לעומת זאת מאז היווסדה של לבנון לא השלימו עם עצמאותה (כשביטוי לכך ניתן למצוא, בין השאר, באי כינון נציגויות דיפלומטיות בין השתיים) והם חותרים להטיל חסותם על ארץ זו ולכונן בה משטר פרו-סורי שיסור למרותה של דמשק.

● **קשריה של לבנון עם המערב ועמדתה כלפי הסכסוך הישראלי-ערבי** — הנוצרים מצדדים בהסתמכות פוליטית על המערב, ולפחות עד המשבר הלבנוני הנוכחי, ראו בו את המגן המסורתי של העצמאות הלבנונית. הסורים בעלי האוריינות הטובייתית חותרים לנטרל את תפקידו המסורתי של המערב בארץ זו ומתנגדים בכל תוקף לכל ניסיון של "בינאום" המשבר הלבנוני. בסכסוך המזרח תיכוני — היו הנוצרים מעדיפים לראות את לבנון לפחות נטראלית (אם לא מקיימת יחסי ידידות עם ישראל) לעומת זה הסורים חותרים לצרף אותה למדינות העימות ולשלב אותה ב"חזית המזרחית" למול ישראל (חזית שתשרע מראש הנקרה ועד עקבה).

● **השאלה הפלסטינית** — הפלסטינים נתפסים ע"י הנוצרים כאויב ראשון במעלה אשר בעצם נוכחותו בלבנון זעזע והחריב את המערכת הלבנונית המסורתית, והם כמעט תמימי דעים שעל הפלסטינים לעזוב בעתיד את לבנון ועד שיעזובה — עליהם להכפיף עצמם למרות הממשל הלבנוני. הסורים, מאז ומתמיד, הזינו את הנוכחות הפלסטינית בלבנון בנשק ובתמיכה פוליטית ושמרו על חופש הפעולה של הפלסטינים למול הממשל הלבנוני והמיליציות הנוצריות, גם אם בפומבי תבעו מהם להכפיף עצמם למרות הממשל.

התפתחויות ותפניות במערכת יחסי סוריה והנוצרים במהלך המשבר הלבנוני

למרות ניגודים בסיסיים אלה הרי מערכת היחסים בין סוריה לבין המחנה הנוצרי הוא פרק מאלף במשבר הלבנוני, הרווי וגדוש פרדוקסים, הערכות מצב מוטעות ותפניות מפתיעות. סוריה, שמעולם לא השלימה עם עצמאותה של לבנון, תחלה להתעניין בענייניה של זו בצורה הולכת וגוברת מאז עלייתו של אסד לשלטון (ב-1970). מלחמת יום הכיפורים והסדר הביניים בין ישראל למצרים (ב-1975) נתנו דחיפה נוספת לשאיפה הסורית להטיל חסות מדינית אסטרטגית על לבנון, כולל כל הפלסטינים שבה, במטרה ליצור מרכז כובד בראשות דמשק בסהר הפורה, אשר יוכל להיות משקל נגד למצרים בעולם הערבי וישפר את כושר התמודדותה של סוריה מול ישראל. אולם, היגררותם של הסורים לתוך סכך המשבר הייתה איטית והססנית. מאז פרוץ המשבר, באפריל 1975 ועד תחילת שנת 1976 מילאו הסורים תפקיד של מתווך בין הצדדים הירריים בים בלבנון: הנוצרים, השמאל והפלסטינים. לנוצרים לא היו אשליות ביחס לטיבו של מתווך זה, אשר מעל לפני השטח פעל ליישוב המשבר ובד בבד תרם לליכוי על-ידי תמיכה בפלסטינים (ובעקיפין בשמאל) באמצעות אספקה בלתי פוסקת של נשק ותחמושת. בעלי בריתם ה"טבעיים" של הסורים בלבנון היו איפוא, לכאורה, הפלסטינים והשמאל אשר באופן מסורתי נתמכו על-ידי דמשק. ניתן היה לצפות כי ההתערבות הסורית הצבאית במשבר הלבנוני תבוא במטרה לסייע לקואליציה של השמאל והפלסטינים במאבקה כנגד המיליציות הנוצריות. אולם, במפתיע, התגבש במחצית הראשונה של שנת 1976 מפגש אינטרסים טקטי וזמני בין שני היריבים המובהקים: סוריה והמיליציות הנוצריות.

מפגש האינטרסים בין סוריה לנוצרים במהלך שנת 1976 וסיבותיו

בתחילת שנת 1976 נכנס המשבר הלבנוני לשלב חדש. באמצע ינואר חלה החרפה במשבר, ביוזמת הנוצרים, אשר כיוונו את מהלכיהם נגד מחנות פליטים פלסטיניים באזור בירות. מבחינתה של סוריה חייב הדבר שינוי באופי מעורבותה במשבר, והדבר בא לידי ביטוי בניסיון מצידה לכפות, בפעם הראשונה, הסדר פוליטי מטעמה על הצדדים היריבים. הסדר זה היה "הסכם דמשק" (שנערך ב-21 בינואר 1976) שעקרונותיו מצאו ביטוי נוסף ב"מסמך הרפורמות" עליו הכריז ב-14 בפברואר פרנג'ייה, נשיא לבנון, בעקבות ביקורו בדמשק. "הסכם דמשק" ו"מסמך הרפורמות" היו הסכמי פשרה, שהעניקו למוסלמים הישגים מוגבלים, אך בו בזמן לא ביטלו את מעמדם העדיף של הנוצרים ושמרו על המסגרת המסורתית של המשטר הלבנוני.



פייר ג'מיל, ממנהיגי המיליציות הנוצריות.

הנשיא אסד ובנאמנותו. אנו אף הגענו להבנה הדדית עם קבוצת העבודה של מפלגת הבעת' והבנה זאת היא ערבות עיקרית לשיתוף הפעולה שלנו. סוריה בחרה במשטר הסוציאליסטי ואנו בחרנו במשטר אחר. הם מכבדים את בחירתנו ואנחנו מכבדים את בחירתם. זוהי נקודת המוצא שלנו לדור שיה עם מפלגת הבעת'. אם מישו מהם יפר את התחייבותו, הרי שווהי אחריותו, אך אני מפקפק בכך שמישהו מהם יעשה זאת. אני אומר כי עדיף לנו עשרת מונים להגיע להסכמה עם סוריה שהיא חברה בליגה הערבית ובאום, מאשר להישאר כפי שהיינו כבישים על-ידי הארגונים הכפופים למספר מדינות".

ראייה זאת היתה לא רק נחלתו של פייר ג'מיל, אלא הייתה מקובלת גם על כמיל שמעון יריבם המר של הסורים עוד מאז משר בר 1958. שמעון הודה בפומבי כי הסכים לפלישת הצבא הסורי ללבנון (למשל, בראיון ל-Events, 6.5.76) והביע לא אחת את ביטחונו כי הללו יצאו מלבנון כשיתבקשו לכך על-ידי הממשל הלבנוני: "אסד התחייב שכוחותיו יסוגו, כאשר ימצא הדבר לנחון על-ידי הממשל הלבנוני. הנוצרים בוטחים לחלוטין באסד ובממשלתו" ("סוכנות הדיעות הצרפתית", 12 יולי 1976).

על רקע זה התבצעה הפלישה הסורית ללבנון, ביוני 1976, בהסכמתם ובברכתם של הממשל הלבנוני והמנהיגות הנוצרית בעוד שהפלסטינים והשמאל, שהיוו את היעד לפלישה זאת, התייצבו אז כנגד הפולש הסורי. "מי הוא זה שיתלונן עלינו על שנכנסו ללבנון", שאל אסד באומרו המפורסם ביולי 1976 (רדיו דמשק, 20 ביולי 1976). "לא נשיא לבנון, לא שר החוץ שלה, לא ראש הממשלה ולא ראש הצבא. זהו שר החוץ של אש"פ או ראש המחלקה הפוליטית של אש"פ, או ראש הועד הפועל שלו או פלוני בשם פלסטיין". המשיך אסד: "הם (הפלסטינים) שכחו או התעלמו, או שרצו שאנו והעולם כולו ישכח או יתעלם שלבנון אינה פלסטיין ושביירות היא בירת לבנון ולא בירת פלסטיין". אותם פלסטינים נכנסו למאבק מר כנגד הסורים שציפו ל"טיול" קל ללבנון ואף הצליחו להשיג בו תוצאות מרשימות ולבלום את התקדמות הכוחות הסוריים לביירות, צידון וטריפולי.

נשיאות לבנון נשארה בידי הנוצרים המרונים, אולם למוסלמים ניתן ייצוג שווה בפרלמנט. חוזקו סמכויותיו של ראש הממשלה המוסלמי ובוטל המפתח העדתי לגבי משרות הפקידות במנגנון הממשלתי. "הסכם דמשק" לווה בהסכם נוסף בין סוריה לפלסטינים בו נקבע כי סוריה תערוב ל"הסכם קהיר" מ-1969 המסדיר יחסי פלסטינים עם הממשל הלבנוני, ותפקח עליו.

סוריה שעמדה מאחורי הסדר זה מצאה עצמה בתחילת שנת 1976 בפסגת הצלחותיה בטיפול במשבר הלבנוני. אולם, כפי שאירע לא אחת במהלך המשבר הלבנוני דווקא פסגת ההצלחה סימלה את ראשיתה של ההידרדרות הסורית ושקיעתה הגוברת של דמשק בביצה הלבנונית, שכן, יישומו של הסכם פוליטי זה הפך לגבי סוריה למכחז של יוקרה אשר אילץ אותה להפעיל את כל כובד משקלה כדי למנוע פיצוץ, על-ידי מתנגדיו בזירה הלבנונית. בעוד שהנוצרים השכילו שלא להתנגד להסדר זה התברר, עד מהרה, כי השמאל והפלסטינים אשר שאפו להישגים מרחיקי לכת, אינם מוכנים לקבלו והם שיצאו חוצץ כנגדו ומנעו יישומו הלכה למעשה. בכך נתנו את האות להסלמה נוספת במשבר הלבנוני. סגן אחמד אלח'טיב ערק מהצבא הלבנוני, הקים את "צבא לבנון הערבי" ובכך הביא להתפוררותו של צבא לבנון. התפוררותו של הצבא הלבנוני שימשה קטליזטור להסלמה חמורה ומקפת בקרבות בבירות, טריפולי והר הלבנון. התפתחויות אלה פגעו קשות במעמדה של סוריה בלבנון, והמי תישו כי למעשה נכשל ההסדר הסורי ולסורים לא נותרה ברירה: — היה עליהם לצאת נגד מפירי ההסכם ולהתערב בלבנון כנגד מי שנחשבו לבעלי בריתם הטבעיים, השמאל והפלסטינים, שעתה הפכו למכשול בפני שאיפותיה של דמשק.

לנוכח התפתחויות אלה החלה המנהיגות הנוצרית לראות באפ-שרות של מעורבות סורית צבאית בלבנון סיכוי ולא סיכון. ביסוד ראייה זאת עמדה הערכת מצב מוטעית וקצרת ראות של הנוצרים. אלה בהתאם לפתגם הערבי האומר "אויבו של אויבי הוא ידידי" קיוו להסתייע בסוריה במאבקם נגד האויב מבית: היינו השמאל והפלסטינים. אולם, הנוצרים לא השכילו להבין כי בעוד הניגודים החוצצים בינם לבין הסורים הינם יסודיים ומהותיים הרי שהשותפות בין דמשק לפלסטינים היא עמוקה ורבת שורשים וכי בטווח הארוך יותר, לאחר שהסורים "יגמרו את החשבון" עם הפלסטינים, הם לא יהססו להפנות את מלוא עוצמתם כנגד המחנה הנוצרי.

ביטוי להערכת המצב המוטעית של המנהיגים הנוצריים ולאמונתם התמימה בכנות כוונותיה של סוריה, ניתן למצוא בראיון שהעניק פייר ג'מיל לעיתונאי לבנוני (אל ציאד, לבנון, 31 מרס 1977). משנשאל פייר ג'מיל מה יקרה אם יתגלעו חילוקי דעות בין סוריה לנוצרים, השיב: "לא יהיו לנו חילוקי דעות עם סוריה. בעבר חששנו ממנה וביקשנו ייצוג דיפלומטי בינם לבינינו אך לאחר שהגענו למצב בו שוב איננו יודעים מי ישתלט על אדמותינו, הרי שיתוף פעולה עם סוריה עדיף על כל דבר אחר. זאת לאחר שהסכמנו והגענו להסכמה הדדית לגבי המצב אצלנו. כאשר החלה היוזמה הסורית קיבלנו אותה מתוך רצון להציל את המדינה, בשעה שהאחרים תיכננו את המשך ההרס בלבנון. חששנו שסוריה תשתלט על לבנון אך היא הבהירה לנו כי דעתה על הערבות היא אובייקטיבית וכי בסוריה מבינים שאי אפשר לכפות איחוד, שכן כפיית איחוד על לבנון עלולה להעביר את החידק מלבנון לסוריה. אנו מאמינים בכנותו של

סית הייתה כי עימות גלוי עם המתנה הנוצרית עלול לגרור את סוריה להסתבכות צבאית עם ישראל בעיתוי ובנסיבות בלתי נוחים לסוריה (כאשר היא שרויה בכידוד בעולם הערבי וצבאה מרותק בחלקו לזירה הלבנונית). השיקול השני היה היעדר אלטרנטיבה למחנה הנוצרי. במהלך מלחמת האזרחים הלבנונית התפוררה המנהיגות המוסלמית המסורתית בעוד שהשמאל הלבנוני נשען יותר ויותר על כוחם הצבאי של הפלסטינים. פגיעה משמעותית במחנה הנוצרי הייתה לדעת הסורים הורסת כל סיכוי לשיקום המבנה הפוליטי הפנים-לבנוני ומעמידה את סוריה בפני קונפליקט עם הנשיא סרכיס, שגם הוא נוצרי מארזני.

כפועל יוצא ממכלול שיקולים אלו נמנעו הסורים גם לאחר ועידות קהיר וריאד מלנקוט במהלכים, אשר עלולים היו לסבך אותם בעימות צבאי עם הנוצרים. הם נמנעו בד"כ מפירוק נשקן של המיליציות הנוצריות, ממעצר או מפגיעה במנהיגיהן, ומחדירה צבאית לאזורים נוצריים "טהורים". תחת זאת הם קיוו להחיל את השפעתם על המחנה הנוצרי באמצעות חדירה "שקטה" ומתמשכת לתוכו, על-ידי רכימת קשרים אישיים עם מנהיגי הנוצרים, ומעצם היתרון שבנוכחות הצבאית המאסיבית של הצבא הסורי על אדמת לבנון.

במחנה הנוצרי היו גורמים שמלכתחילה התנגדו ל"הבלגה" כלפי הסורים וקראו לאמץ קו מיליטאנטי כלפיהם, אולם הללו היו במיעוט וגישתם לא נתקבלה. זאת לא רק בשל שרידיה של אותה אמונה בכוונותיה הטובות של סוריה, אלא גם בשל סיבות נוספות: האחת הייתה מודעותם של מנהיגי הנוצרים כי לנוכחות הכוחות הסוריים בלבנון אין תחליף וכי ברגע שהללו יצאו ממנה תתחדש מלחמת האזרחים במלוא עוזה. האחרת הייתה עליונותם הצבאית הברורה והחד משמעית של הכוחות הסוריים. זו לא הותירה סיכוי רב למיליציות הנוצריות במקרה של עימות מזוין, בהיעדר מחויבות של גורם זר מבחוח (ויש לזכור כי היסטוריית הישועה לנוצרים בלבנון באה מבחוח

— מידי הצרפתים במאה ה-19, ומידי ארה"ב במאה ה-20). לסורים ולנוצרים כאחד לא היה איפוא עניין להגיע לעימות מזוין ביניהם. התקופה שבין סוף שנת 1976 לסוף שנת 1977 מתאפיינת בהידברות בין שני הצדדים ובהיווצרות דו-קיום ביניהם. אפילו כמיל שמעון נטה בתקופה זו להמר על "האופ" ציה הסורית" ולו מתוך שיקולים טקטיים וטכסיים בעיקרם. ביטוי בולט לכך ניתן למצוא בביקורו של שמעון בדמשק בסוף טמבר 1976, לראשונה מאז שנות החמישים. בסיומו של הביקור יצא כמיל שמעון בהצהרה המשבחת את כוונותיו הטובות של אסד כלפי לבנון ("סאנא", 8.9.76).

החלטת הנוצרים על עימות מזוין כנגד הסורים
על אף מערכת זו של דו-קיום בשלום היו הסורים והנוצרים כאחד מודעים היטב לאפשרות כי הניגודים העמוקים שביניהם עלולים להבישיל לידי עימות חריף, לכשתיווצר הקונסטלציה המתאימה (כאשר לכך נוסף גם חששם של הנוצרים מפני הת-לקחות מחודשת של העימות כנגד השמאל והפלסטינים). על רקע זה ניתן היה להבחין במהלך שנת 1977 בהתכוננות צבאית בקרב המחנה הנוצרי אשר בהדרגה הלך וגבר אצלו החשש מפני מגמותיה של סוריה לטווח הארוך יותר. כשם שהעימות בין סוריה לפלסטינים עמד ביסוד הקואליציה הסורית-נוצרית,



חאפז אסד, נשיא סוריה ומפקד צבאה.

הנוצרים מצידם, ניצלו את ההזדמנות שנקרתה לידם עם הפלי-שה הסורית ליוזמות צבאיות משלהם כנגד הפלסטינים והשמאל, אשר ניתן להעריך שתואמו עם הסורים. הפלסטינים והשמאל מצאו עצמם ניצבים למרבה הפלא, בפני לחץ סורי-נוצרי משו-לב, אם לא מתואם (וכיום נשמע הדבר כמעט בלתי מתקבל על הדעת...). יוזמות צבאיות אלה הגחילו הישגים צבאיים לנוצרים אשר הצליחו ליצור לעצמם טריטוריה "עצמאית" שכללה את מזרח ביירות, מרכזו וצפונו של הר הלבנון ורצועת החוף שמביירות ועד לאזור טריפולי. באזורים אלה הנהיגו הנוצרים ממשל עצמי משלהם ושמרו מאז על מידה רבה של אוטונומיה פנימית (חינוך, שירותים, תחבורה, מיליציות, יחידות צבא לבנוניות-נוצריות וכו').

דו-קיום בין סוריה לנוצרים במהלך 1977

בין קואליציה זו שבין הסורים לנוצרים, לבין העימות הצבאית הגוכחי ביניהם מפרידה תקופה בת כשנה של שביתת נשק ודו-קיום בין שני הצדדים. הסורים, לאחר שהכניעו את הפלסטי-נים צבאית ע"י מתקפה מוצלחת על מרכז ודרום הר הלבנון (ספטמבר-אוקטובר 1976) זכו להישג פוליטי מרשים בוועידות קהיר וריאד (אוקטובר 1976). ועידות אלה העניקו הכרה בינ-ערבית לתפקידה של סוריה בלבנון והטילו עליה להמשיך ולפרוק את נשקם של הצדדים היריבים בלבנון ולפעול לכינונו של הסדר פנים-לבנוני.

את היעד הראשון למימוש החלטות אלה היוו הפלסטינים, אשר הסורים השתוקקו לנטרל אחת ולתמיד את כוחם הצבאי ואת מעמדם כגורם פנים-לבנוני, שכן על דמשק, כמו על מרבית הגורמים בלבנון היה מקובל כי פתרון בעיית יחסי פלסטינים והממשל הלבנוני מהווה את המפתח לטיפול בהיבטיו האחרים של המשבר הלבנוני. על רקע זה הרבו הסורים במהלך שנת 1977 לעסוק בבעיית יישום "הסכם קהיר" (בהתאם ל"הסכם שתורא" מיולי 1977) ונמנעו מכל ניסיון לפרוק גם את נשקן של המיליציות הנוצריות. בנוסף לכך עמדו בפני הסורים שני שיקולים נוספים בזכות הימנעות מעימות עם המחנה הנוצרי; האחד היה החשש הסורי מפני ישראל. התפיסה הסורית הבסי-

העימות המזוין בין המיליציות הנוצריות לבין

הסורים — מאפיינים עיקריים

העימות הצבאי כנגד הסורים היה איפוא פרי החלטה של חלק מהמנהיגות הנוצרית שנפלה בשלהי שנת 1977, תחילת 1978. הסורים מצידם לא יזמו ולא תיכננו את העימות הצבאי נגד הנוצרים אלא נגררו אליו. תחילה בהסכנות ובחוסר רצון אולם בהמשך ביתר נחישות ומתוך מגמה לנצל את ההזדמנות שנקרתה לידם ולנטרל אחת ולתמיד את כוחן הצבאי והמדיני של המיליציות הנוצריות ובכך להכשיר את הקרקע לכפיית ה"סדר הסורי" על לבנון.

הנוצרים הם שבחרו בכירות, כוירת העימות נגד הסורים. הסיבה לכך כפולה — ראשית, חלק ניכר מכוחן הצבאי של המיליציות הנוצריות מצוי במזרח העיר. שנית, בשטח בנוי יש לחלש יתרון על החוק ושם קשה יותר לכוחות הסורים להביא לידי ביטוי את יתרונם הצבאי על הנוצרים. ואולי, בנוסף לכך, בכי-רות הבירה ניתן להשיג תהודה רבה יותר למאבקם של הנוצרים כנגד הסורים.

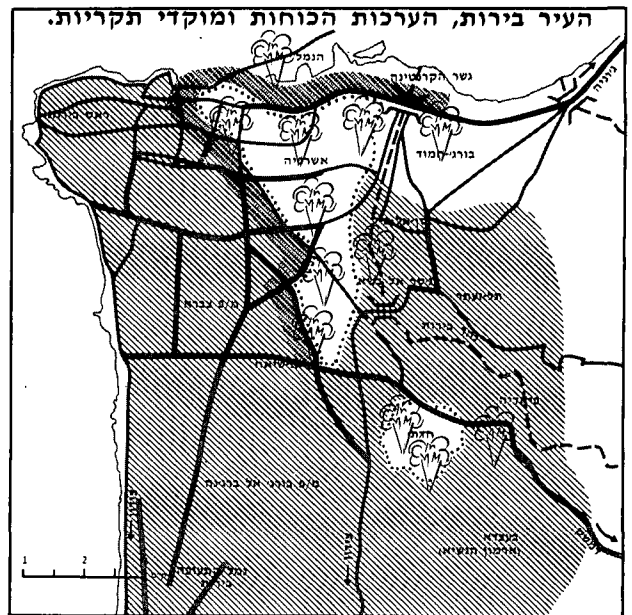
היריה הראשונה נורתה בפברואר 1978 ב"תקרית פיאצ'יה" — מחנה צבא לבנוני בדרום מזרח בירות. בתקרית זאת נגרמו לסורים אבדות ניכרות בנפש הדבר עודד את הנוצרים והשאיר רישומו על המשטר הסורי הרגיש ביותר לאבדות הצבא בלבנון (בין השאר משום שהמלחמה בלבנון אינה פופולרית ביותר בסוריה). במהלך הקרבות הבאים באפריל וביולי 1978 הייתה תגובתם של הסורים חריפה יותר, לעיתים קרובות ללא כל פרו-פוציה לפעולות הנוצרים, והיא התאפיינה בעיקרה בהפגזות תותחים מאסיביות על שכונותיה הנוצריות של מזרח בירות שהיוו בסיס לפעולתן של המיליציות הנוצריות. באמצעות הפגזות אלה שהגיעו לשיאן בתחילת יולי קיוו הסורים לשבור את רוחן ואת כוחן של המיליציות הנוצריות ולא לצנן להיכנע לתכתיביה הפוליטיים של דמשק. תכתיבים אלה התמצו במתן היתר ל"כוחות ההרתעה" להיכנס לאזורים נוצריים "טהורים" אם במזרח בירות ואם בהר הלבנון, לשם פירוק נשקן של המיליציות הנוצריות והגמכת רמת פעילותן. אולם הסורים לא הצליחו להפיק רווחים פוליטיים מלחצם הצבאי על הנוצרים. נהפוך הוא, הם מצאו עצמם ניצבים בפני אילוצים פוליטיים גדלים בעיקר מצד ישראל והממשל הלבנוני. מטס חיל האוויר הישראלי מעל שמי בירות (ב-6 ביולי לפנה"צ) והצהרות ישראליות תקיפות המחישו לסורים, בפעם הראשונה את סיכוני ההסתבכות עם ישראל הטמונים במלחמתם כנגד הנוצרים. איום ההתפטרות של סרכיס יצר גם הוא אילוץ לגבי הסורים, שכן ההתפטרות עלולה הייתה להעמיד בסימן שאלה את מידת הלגיטימיות של פעילותם בלבנון.

הסורים כדרכם לא הרחיקו לכת והפסיקו זמנית את לחצם על המיליציות הנוצריות. בפסק הזמן שנשתרר הם ערכו כנראה הערכת מצב חדשה, אשר בסימנה הגיעו כנראה למסקנה כי יקשה על כוחותיהם להכריע את המיליציות הנוצריות בעיר בירות וכי יש צורך לשנות את "כללי המשחק" בעימות נגד הנוצרים. כפועל יוצא מכך גיבשו הסורים דרך פעולה חדשה, אשר הרעיון המרכזי שמאחוריה היה להרחיב את התמודדותם הצבאית עם המיליציות הנוצריות אל מחוץ לבירות, שם יקל עליהם להביא לידי ביטוי את יתרונם הצבאי על הנוצרים. דרך פעולה זאת מצאה ביטוי בסוף אוגוסט 1978 בזיזמה צבאית

כך פגעה ההתקרבות המחודשת בין השניים וערערה את יסודותיה של קואליציה זאת. לנוצרים התחוויר במהלך שנת 1977 כי השתלבותה המחודשת של סוריה (לאחר ועידת ריאד) בטיי-פול המדיני בסכסוך המזרח תיכוני יוצרת הזדקקות גוברת מצידה לאש"פ, וכי על רקע זה אין בדעת הסורים לכפות על המחבלים את יישום ההסכמים שבינם לבין הממשל הלבנוני. יתרה מזאת, לאחר ביקור סאדאת בירושלים התהדק עוד יותר שיתוף הפעולה האסטרטגי שבין סוריה לאש"פ וזה מצא את ביטויו גם בזירה הלבנונית כאשר הסורים הקפידו לחלוטין את עיסוקם ביישום "הסכם שתורא". כפועל יוצא מכך התחזק כוחם של הפלסטינים בלבנון בעיקר בדרומה. הגלגל התהפך עתה, הקואליציה הלא טבעית בין הסורים לנוצרים הלכה והת-רופפה והנוצרים מצאו עצמם ניצבים בפני קואליציה סורית-פלסטינית, מעוגנת באינטרסים רחבים ועמוקים החורגים מהקונ-טקסט הלבנוני המצומצם.

יתירה מוזאת, ככל שהלכה והתמשכה הנוכחות הסורית הצבאית בלבנון והועמקה, במקביל, התדירה הסורית לכל מערכות החיים הלבנוניות (פוליטיקה; כלכלה; עיתונות וכו'), כן הלך וגבר תיסכולה של חלק ניכר מהאוכלוסיה הנוצרית שחשה כי החיים בצילו של הכובש הסורי הופכים, מבחינתה, לבלתי נסבלים. בו בזמן נוצרה כנראה תחושה בקרב המחנה הנוצרי כי סוריה בעקבות יומת סאדאת שרויה במצב של מצוקה וחולשה וזאת בשל הקרע הסורי-מצרי, בעיותיה הבינערביות של סוריה, חולי-שתה הצבאית למול ישראל וקשייו הפנימיים של משטר אסד. אולם למרות קשיים אלה לא הנמיכו הסורים את היקף נוכחותם בלבנון והנוצרים החלו יותר ויותר "להתייחס" מלראות את סיומה של הנוכחות הסורית הצבאית בלבנון.

כתוצאה משילוב זה של תיסכול הולך וגובר מצדם הנוכחות הסורית בלבנון עם תחושה של "יש סיכוי" בהתמודדות עם הסורים עלה משקלם של הגורמים האקטיביסטים יותר כלפי הסורים בקרב המחנה הנוצרי. אל בשיר ג'מיל, בנו הצעיר של מנהיג "הפלנגות", הצטרפו השמעוניסטים, שזנחו את ה"רומן" שניהלו עם הסורים והפכו לנושאי הדגל של הקו האנטי-סורי. גורמים אקטיביסטים אלה גיבשו, כנראה, לעצמם לקראת תחילת שנת 1978 אסטרטגיה חדשה המבוססת על פעילות אלימה כנגד הכוחות הסוריים, במטרה להקשות ככל האפשר על נוכחותם בלבנון, ולהמחיש את חוסר יכולתם לשמור על הביטחון והסדר בה. באמצעות פעילות זאת, סברו אותם גורמים, ניתן יהיה להשמיט את הבסיס הלגיטימי לנוכחות הסורים בלבנון, להגיע את הנשיא סרכיס לסרב לחדש את מנדט "כוחות ההרתעה" ולהביא לביעאום המשבר הלבנוני. מעבר לכך, ניתן להניח כי אותם גורמים סברו שבאמצעות עימות מזוין כנגד הסורים ניתן יהיה לגרום להתערבותה של ישראל בלחימה נגד סוריה ולשחרר, בעזרתה, את לבנון מעול הכיבוש הסורי. עם כל זאת אין להת-עלם מהעובדה כי החלטה אסטרטגית זאת, ומכלול השיקולים שעמדו ברקע שלה, לא היו מקובלים על כל המחנה הנוצרי. גורמים ב"פלנגות" ובעיקר בקרב נוצריי צפון לבנון (תומכי פרנג'יה) הסתייגו ממנה מלכתחילה והעדיפו להמשיך בדו-קיום עם הסורים מתוך תקווה להביא ברבות הימים באמצעים מדיניים להסתלקותם מלבנון, אולם משקלם של אלה הלך ונחלש לקראת תחילת שנת 1978 בעוד שקולם של האקטיביסטים יותר, גבר.



מקרא		הסד"כ הסורי במרחב בירות	הסד"כ הנוצרי במרחב בירות
	אזורי הערבות ושלטת הצבא הסורי	כ-300 קני ארטילריה לסוגיה	כ-3000 יוחסים
	אזור בשליטת המיליציות הנוצריות	כ-3 חטיבות חי"ר	מספר טנקים
	מוקדי תקריות	כ-6 נודי קומנדו	קני ארטילריה סטובים שונים
		כ-200 טנקים	

מחיר עצום: ההפגזות הסוריות על מרכזי אוכלוסיה במזרח בירות גרמו להרוגים ופצועים רבים, להגירה רבתי מבירות ולבנון, להרס התשתית העירונית במזרח בירות ולפגיעה חמורה בכלכלה הלבנונית. בצד זאת הולך וצובר המחנה הנוצרי כשלוש נות במישור הפוליטי: תקוותו לסייע מהמערב נכזבה, ציפיותיו מישראל נתבדו, הממשל הלבנוני משתף פעולה עם הסורים ואף ביקש את הארכת המנדט של הכוח הסורי בלבנון והעולם הערבי ברובו הכיר פעם נוספת בתפקיד הסורי בלבנון.

לנוכח מחיר זה והכשלונות הפוליטיים עולה בהתמדה במחנה הנוצרי קולם של המצדדים בנורמאליזציה עם סוריה ובהפסקת העימות הצבאי נגדה. תחילה, היו אלה תומכי פרנג'יה בצפון לבנון שסירבו להשתלב באסטרטגיה האנטי סורית של ה"פלנגות" והשמעוניסטים. אולם, בהמשך החלו נשמעים קולות גם מקרב ה"פלנגות" והשמעוניסטים הקוראים להידברות עם הסורים והפלסטטינים (כשאמין ג'מיל, בנו הבכור של פייר ג'מיל מייצג את הזרם ה"פרו-סורי" בפלנגות). כוחם של המצדדים בהמשך העימות הצבאי נגד הסורים נמצא לנוכח כל זאת, ביידיה, הגם שבידם עדיין השפעה ניכרת על המחנה הנוצרי ושליטה על חלק ניכר מהמיליציות המזוינות של הנוצרים. המשך הצליפות בבירות והפיגועים הספוראדיים כנגד כלי רכב סוריים ממחישים כי גחלת העימות המזוין נגד הסורים עדיין רוחשת מבעד למעטה של הפסקת האש.

הסורים, מצידם לא הצליחו עד כה לכפות על המחנה הנוצרי ויתורים פוליטיים באמצעות העימות הצבאי. אולם, ההתפתחיות הפוליטיות שחלו לאחר הפסקת האש ב-7 באוקטובר הציבו אותם בעמדת זינוק נוחה יותר למול הנוצרים. עלה בידם לקבל לגיטימציה ערבית מחדשת לפעילותם בלבנון בוועידת בית א-דין ולהאריך את מנדט כוחותיהם לשישה חודשים נוספים. גם ההתפתחויות שחלו בזירה הבינערבית, ובמרכזן ההתקרבות הסורית-עיראקית שיפרו את מעמדם ואת חופש פעולתם של הסורים בלבנון.

גם אם בעימות האלים שבין סוריה למיליציות הנוצריות חל פסק זמן הרי שההתמודדות ביניהם לא הסתיימה והיא תימשך, בין אם בכלים צבאיים (חידוש העימות המזוין) ובין אם באמצעים פוליטיים. לתוצאותיה של התמודדות זאת תהיינה השלכות לא רק על דמותה של לבנון בעתיד אלא גם על מעמדה של סוריה ב"סהר הפורה" ואולי גם על קיומו של משטר אסד. אם יצליחו הסורים לשחוק ולהכניע את המיליציות הנוצריות אזי תיסלל בפניהם הדרך להשלטת החסות הסורית על לבנון ויתאפשר להם להתפנות ביתר שאת למאבקם כנגד מצרים ותהליכי השלום הישראלי-מצרי. לעומת זאת אם יגלה המחנה הנוצרי כושר עמידה למול "המכבש הסורי" יאלצו הסורים להמשיך ולרתק לזירה הלבנונית לאורך זמן את עיקר משאביהם ותשומת ליבם או לחלופין, בליט ברירה, לדלל כוחותיהם בלבנון (להוציא אזורים בעלי חשיבות אסטרטגית כגון בק-עת הלבנון שמהם, כך נראה, אין הסורים מתכוונים לסגת בשום מקרה). כשלונות מצטברים בזירה הלבנונית טומנים סיכונים כבדים לסוריה ולמשטר אסד: החלשת עמדתה של סוריה בסכסוך המזרח תיכוני, פגיעה בימרותיה למנהיגות ב"סהר הפורה", והצבת סיכונים גוברים מבית למשטר אסד אשר טיפה יומרות אלה והשקיע משאבים כה רבים בטיפול במשבר הלבנוני.

כנגד המיליציות הנוצריות בנת בתרון שבצפון לבנון ובבקעת הלבנון. בפעולותיהם שם עלה בידי הסורים להכניס תחת שליטתם אזורים נוצריים נרחבים, תוך פרק זמן קצר וללא קשיים מיוחדים בתחום הצבאי. לאחר כיבוש נפת בתרון, שוב העדיפו הסורים שלא למתוח את החבל יתר על המידה והם נמנעו מלהמשיך ולכבוש את נפת ג'ביל שמדרום לנפת בתרון. מוקד ההתנגשויות שב וחזר לבירות שם התנהלו בסוף ספטמבר תחילת אוקטובר קרבות עזים וחריפים מכל קודמיהם, שהסתיימו בשביתת נשק רופפת (7 באוקטובר).

מאלפת העובדה כי הפלסטטינים והשמאל נזהרו שלא להסתבך בקרבות לאחר שלמדו היטב את לקחי קרבות 1976 והעדיפו להשאיר לכוחות הסוריים לעשות את המלאכה (כשבקרבתם שורר חשש עמום כי לאחר שיוכעו המיליציות הנוצריות הם עלולים להיות הבאים בתור). גם הסורים, מצידם, העדיפו שלא לערב את השמאל והפלסטטינים בהתנגשויות משום שהדבר עלול היה להביא להרחבת היקף הקרבות ולהגביר את הסיכון הנשקף להם מצד ישראל.

סיכום
מהן תוצאותיו של העימות הסורי-נוצרי עד כה? גם אם שום צד לא הצליח להשיג הכרעה בולטת על משנתו הרי שכף המאזניים נוטה בבירור לצד הסורים, אשר דומה כי עוצמתם הצבאית הולכת ושוחקת את כוחן ואת רוחן של המיליציות הנוצריות. נראה כי אנו עדים לתהליך היחלשות המחנה הנוצרי לא רק למול הסורים אלא גם למול יריביו במערכת הפנים לבנונית ובמרכזם השמאל הלבנוני הנתמך על-ידי ארגוני המ"חבלים. לתהליך זה עלולות להיות השלכות מרחיקות לכת על דמותה של לבנון בעתיד.

בעימות הנוכחי עלה אומנם בידי המיליציות הנוצריות לגרום אבדות ניכרות לסורים ולנהל עימם מאבק ממושך מבלי שהסורים יצליחו להכריעם, אולם, העימות נגד הסורים עלה לנוצרים